

İLKÖĞRETİM ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÇEVREYE YÖNELİK TUTUMLARI

Attitudes of Primary Candidate Teachers about Environmental

Mustafa KAHYAOĞLU¹
Şerafettin DABAN²
Selami YANGIN³

Özet

Bu araştırmada, İlköğretim öğretmen adaylarının çevre yönelik tutumları incelenmiştir. Araştırma 2004-2005 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Dicle Üniversitesi Siirt Eğitim Fakültesi'nde bulunan İlköğretim Fen Bilgisi, Matematik, Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenliği programlarındaki öğretmen adaylarına uygulanmıştır. Çalışmada ölçme aracı olarak beş dereceli likert tipi "Çevre Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Cronbach alfa ile güvenilirlik testi yapılmıştır (Alpha=,7877). Anket uygulamasından elde edilen veriler; öğretmen adaylarının cinsiyet, öğrenim gördükleri program, mezun oldukları ve lise türüne göre karşılaştırılarak çözümlenmiştir. Veri çözümlemeye, t-testi, varyans analizi ve aritmetik ortalama gibi istatistikî teknikler kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının buldukları program, sınıf düzeyi bakımından çevre yönelik farklı bakış açılarına sahip oldukları bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Çevre Eğitimi, Çevre Sorunları, Öğretmen Adayları

Abstract

In this study, Primary school candidate teachers attitudes toward teaching of Science has been Investigated. This study has been applied to candidate teachers who are in the departments of Primary School Science, Mathematics, and Class teaching of Siirt Education Faculty of Dicle University in the spring term. In this study, "Environmental Attitude Scale" Likert Scale of five degree has been used as a measuring means. Cronbach alpha has been used for reability test (Alpha=,7798). The datas after the study have been analyzed by comparison according to sex, departments of the university and the high school types of candidate teachers. For analyzing the datas, some statistical techniques have been used; like t-test, variance analysis and arithmetic means. As a result, It, s found that the candidate teachers have different attitudes towards teaching of Science according to their departments, education styles and class levels.

Key words: Environmental, Environmental Education, Environmental Problems, Candidate Teachers

¹ Yrd.Doç.Dr.; Siirt Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Siirt,
mustafa.kahyaoglu56@gmail.com

² Siirt Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Siirt

³ Siirt Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Siirt

1.Giriş

Çevre; tüm canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdüğü dış ortam (Ertürk, 1996; Doğan ve Akaydın, 2000; Başal, 2005). İnsan faaliyetlerini ve canlı varlıkları doğrudan veya dolaylı olarak etkilemeye elverişli fiziksel, kimyasal ve biyolojik etmenlerle sosyal etkenlerin bütünü (Erer, 1992). Maddesel varlıklar, olaylar ve enerjiler bütünlüğü (Tont, 2001). Belli bir yaşam ortamında canlıların yaşamı üzerinde etkili olan fiziksel, kimyasal ve biyotik faktörlerin bütünlüğü (Yücel, 2006) gibi değişik yönleri ön plana çıkarılarak farklı tanımları yapılmaktadır. Çevre çok boyutlu bir kavram olup; doğal boyutunun yanı sıra kültürel, politik, iktisadi, ekolojik, sosyal, psikolojik boyutları da bulunmaktadır.

İnsanoğlu varolduğu günden bu yana hem çevresinden etkilenmekte hem de çeşitli faaliyetleriyle çevresini etkilemektedir. Son 200 yılda endüstri, tarım ve tıp alanlarındaki gelişmeler insanın doğadaki rolünü ön plana çıkartmakta, beraberinde büyük nüfus artışı ve buna paralel olarak çeşitli çevre problemlerini gündeme getirmektedir. Hızlı nüfus artışı, denetimsiz kentleşme, endüstrileşme, şehirlerdeki hava kirliliği, akarsulardaki kirlenme, tatlı su kaynaklarının dağılım ve tüketimindeki etkinsizlik, küresel ısınma, doğal yaşamın kaybolmaya yüz tutması, karbondioksit gazının artışı nedeniyle meydana gelen iklim değişikliği, ozon tabakasının inceli delinmesi, atmosfere yayılan gazların yol açtığı sera etkisi, asit yağmurları, kıyıları kaplayan kimyasal atıklardaki artışlar, milyonlarca bitki ve hayvan türünün yok olmaya yüz tutması, nükleer kirlenmeler, toksik atıklar, civa kirlenmeleri ve yeşil alanların azalıp çölleşmenin artması günümüzde söz konusu olan başlıca çevre sorunlarıdır (Erten, 2003; Mert, 2006).

Doğanın kendini yenileme kabiliyeti sınırlıdır. Bu nedenle varolan ekolojik dengelerin bozulmasını önlemek insanoğlunun yaşamını devam ettirmesi bakımından son derece önemlidir (Haktanır ve Çabuk, 2000). Çevre kirliliğinin temellerini insanlardaki bilinç, düşünce, tutum ve davranış kirliliği oluşturmaktadır. Bunların önlemesi ise köklü toplumsal değişimden ve kaliteli çevre eğitiminin yaygınlaşmasından geçmektedir (Akarsu, 1995). Çevre eğitimi; insanın ve tüm canlıların içinde yaşadıkları çevreyi daha iyi tanımaları, korumaları ve daha sağlıklı yaşayabilmeleri için gayret ve etkinliklerin tümüne denilmektedir (Türkiye Çevre Vakfı 1993).

Çevreyi analiz etmede, doğanın ve gezegenimizin bütünlüğünü algılamada çevresel duyarlılık ve bilinç kazanmada, çevre eğitiminin tartışılmaz önemi vardır. Farklı ülkelerde uygulanmakta olan çevre eğitiminin öncelikli amacı bireyde olumlu tutum ve davranış kazandırmaktır. Tutumlar hem duygulara, bilgilere ve düşünceye dayalı, hem de bireysel, toplumsal değerlere ve inançlara bağlı olarak gelişirler ve insandan insana farklılık göstermektedir. Bir bireyin tutumu onun ne düşündüğü, neye inandığı, ne hissettiği ve nasıl hareket ettiğinin bileşimidir (Sakallı, 2001).

Farklı eğitim sürecinden geçmiş, farklı maddi ve manevi özelliklere sahip, farklı yerleşim ortamlarında, farklı mesleki, sosyal, kültürel özelliklere sahip bireylerin farklı çevresel tutum ve davranışlara sahip olmaları

beklenmektedir. Ayrıca bir ülkede ekolojik sorunların yaygınlığı ve ciddiyeti, sanayileşme, kentleşme, çevre kirliliği, teknolojik durum, etnik ve dinsel faktörler, bilimsel ve etik düzey, ekonomik istikrar, insan hakları, siyasi partiler ve sivil toplum örgütleri gibi etkenler o ülkede yaşayan bireylerin çevre tutum ve davranışlarını doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir (Atasoy, 2005).

Çevre duyarlılığı yüksek, ekolojik bilgisi yeterli, teorik ve uygulamalı çevresel çalışmaları başarıyla yürütebilecek bilgi ve deneyime sahip öğretmenlerin yetiştirilmesi, çevre eğitiminin gelişmesi ve amaçladığı hedeflere ulaşması açısından büyük önem taşımaktadır.

Ayhan (1999); İlköğretim üçüncü sınıf düzeyindeki derslerde çevre korunması ve geliştirilmesi ile ilgili hedef ve davranışların kazandırılmasında, aile, öğretmen ve okul yönetiminin etkilerini belirlemeyi amaçladığı çalışmada, Öğrencilerin çevre sorunlarına duyarlı olduğu fakat öğrendiklerini her duruma uygulayamadığını saptamıştır.

Altın (2001), Biyoloji öğretmen adaylarının çevre ve çevre sorunlarına karşı genel olarak olumlu bir tutum sergiledikleri cinsiyete göre tutumlarında farklılık olmadığı fakat sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe çevreye yönelik tutumlarında olumlu olduğu belirtmiştir.

Yılmaz, Morgil, Aktuğ ve Göbekli (2002), ortaöğretim ve yükseköğretim öğrencilerinin çevre konusunda sahip oldukları bilgi düzeylerinin yetersiz, çevre ye ait kavramları yeterince öğrenemedikleri ve çevre sorunlarını tam olarak tanımadıklarını belirtmişlerdir.

2. Araştırmanın Amacı

Bireylerde çevre eğitimin istenilen düzeye ulaşılabilmesi bu alan da yetişmiş nitelikli öğretmenlerle olabilir. Bu çalışmanın amacı, Dicle Üniversitesi Siirt Eğitim Fakültesi İlköğretim Fen Bilgisi, Matematik, Sosyal bilgiler ve Sınıf Öğretmenliği programlarında bulunan öğretmen adaylarının çevreye yönelik tutumlarını incelemektir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Öğretmen adaylarının cinsiyetlere göre çevreye yönelik tutumları arasında farklılık bulunmakta mıdır?
2. Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri programa göre çevreye yönelik tutum arasında farklılık bulunmakta mıdır?
3. Öğretmen adaylarının mezun oldukları lise türüne göre çevreye yönelik tutum arasında farklılık bulunmakta mıdır?
4. Öğretmen adaylarının lise eğitimi sırasında çevre eğitimi alıp almama durumlarına çevreye yönelik tutum arasında farklılık bulunmakta mıdır?
5. Öğretmen adaylarının üniversite eğitimi sırasında çevre eğitimi alıp almama durumlarına çevreye yönelik tutum arasında farklılık bulunmakta mıdır?

3. Araştırmanın Önemi

Bireysel veya toplumsal bencillik, istek, çıkar ve yararlar çevre bilinci üzerinde baskın olduğunda, yıkıcı, kirletici, yok edici ve bozucu faaliyetler doğanın dengesini bozmakta, ekosistemler olumsuz etkilenmektedir. Batı Avrupa’da koyun sürülerinin yırtıcı hayvanlardan korunması amacıyla yürütülen politikalarda kurtların yok olması, ABD’nin mısır ve buğday için açılan binlerce hektarlık arazi bufalo sürülerinin sonunu hazırlaması, Güney Afrika bilinciz madencilik ekosistemlerin bozulmasına veya tamamen yok olması, Brezilya’da yağmur ormanlarının kahve ve kauçuk plantasyonları uğruna yok edilmesi örnek olarak verilebilir. Bunun yanında ormanlar, göller, ırmak havzaları, kıyılar, şelaleler, mağaralar, sulak alanlar vb. doğa unsurlarının milli park, tabiat koruma alanları, jeolojik parklar, botanik parkları gibi farklı adlarla koruma isteği, endemik bitki ve hayvan türlerini, ekosistem bütünlüğünü ve ekolojik dengeyi koruma, çölleşen arazileri yeşillendirme, ıslah etme, bozulan ormanlarda ağaç dikimi ve ağaç bakımı gibi yararlı çevre davranışlarına örnek olarak verilebilir.

Bu gün çevre problemleri sadece teknoloji veya yasalarla çözülebilecek bir problem değildir. Alışkanlıklarımızın veya bireysel davranışlarımızın değişmesi ile mümkündür. Bu nedenle bireylere çevre ile ilgili olumlu davranış ve tutumların kazandırılmasında ileride çocuklarımız yetiştirecek olan öğretmen adaylarının çevreye yönelik ilgi ve tutumlarının belirlenmesi önemlidir.

4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın örneklemini; 2005-2006 eğitim-öğretim yılında bahar döneminde, Dicle Üniversitesi Siirt Eğitim Fakültesi’nde İlköğretim Sınıf Öğretmenliği, İlköğretim Matematik Öğretmenliği ve İlköğretim Fen Bilgisi Öğretmenliği programlarında öğrenim görmekte olan öğrencilerle sınırlıdır.

5. Yöntem

Bu araştırma betimsel bir çalışmadır.

5.1. Evren ve Örneklem

Dicle Üniversitesi Siirt Eğitim Fakültesi İlköğretim Matematik, Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenliği programında okuyan öğretmen adayları oluşturmaktadır.

Çalışma 2004–2005 öğretim yılı bahar döneminde Dicle Üniversitesi Siirt Eğitim Fakültesi İlköğretim Matematik Öğretmenliği programında bulunan 40, Fen Bilgisi Öğretmenliğinde bulunan 89, Sosyal Bilgilerde bulunan 122 ve İlköğretim Sınıf Öğretmenliğinde bulunan 39 olmak üzere toplam 290 öğretmen adayına uygulanmıştır.

5.2. Verileri Toplama Aracı

Araştırmaya temel teşkil eden veriler, öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla hazırlanmış toplam 30 soruluk bir çevre tutum

ölçeği anketi toplanmıştır. Tutum ölçeği maddeleri, alanla ilgili literatür taraması sonucunda oluşturulan bir soru havuzundan seçilmiştir. Elde edilen veriler, SPSS programına aktararak ölçme aracının güvenilirlik testi yapılmıştır. Çalışmada güvenilirlik katsayısı (Cronbach Alpha), .7877 olarak hesaplanmıştır. Beşli likert tipinde ölçeklendirilen anket maddeleri, öğretmen adayı öğrencilerden tutum ölçeği maddelerinde yer alan ifadelerin kendileri açısından uygunluğunu 1 ile 5 arasında puan vererek belirtmeleri istenmiştir.

Toplam 290 öğrenciye uygulanan tutum ölçeği yoluyla toplanan veriler, öğrencilerin üniversitede öğrenim gördükleri alan, öğretim şekli, mezun oldukları lise türü ve cinsiyetleri esas alınarak SPSS for Windows paket programında çözümlenmiştir. Veri çözümlemede aritmetik ortalama ($\bar{X}$), varyans analizi ve t-testi gibi istatistikî tekniklerden yararlanılmıştır.

6. Bulgular

Bu araştırma sonucunda elde edilen verilerin istatistiksel analizleri aşağıda verilmiştir.

Tablo- 1. *Cinsiyete Göre Öğretmen Adaylarının Çevreye Yönelik Tutum Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve t Değeri*

Cinsiyet	N	Ortalama	S.Sapma	t-değeri	p
Kız	70	70,1	9,48	1,90	,058
Erkek	222	67,6	10,05		

* $p>0.05$

Tablo 5.1’de de görüldüğü gibi ilköğretim öğretmen adaylarının cinsiyetlerine göre çevreye yönelik tutum puanlarına bakıldığında, kız öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına göre daha yüksek çıktığı görülmektedir. Fakat kız ve erkek öğretmen adayları arasında $p>0,05$ olduğu için istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı saptanmıştır.

Tablo-2. *Buldukları programa Göre Öğretmen Adaylarının Çevreye Yönelik Tutum Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve t Değeri*

Bölüm	N	Ortalama	S.Sapma
İlköğretim Matematik Öğretmenliği	40	70,1	8,89
İlköğretim Fen Bilgisi Öğretmenliği	89	70,7	7,85
İlköğretim Sınıf Öğretmenliği	39	69,6	12,43
İlköğretim Sosyal Bil. Öğretmenliği	122	68,3	10,06
Toplam	290	69,5	9,65

Farklı programlarda öğrenim gören öğretmen adaylarının çevreye yönelik tutumlarının farklılık gösterip göstermediklerini belirlemek için elde ettiğimiz bulgular tablo 5.2’de verilmektedir. Buna göre ilköğretim Matematik ve Fen Bilgisi Öğretmenliği Bölümünde bulunan öğretmen adaylarının çevreye yönelik tutumlarının İlköğretim Sosyal Bilgiler ve Sınıf

Öğretmenliğinde bulunan öğretmen adaylardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo-3. Öğretmen Adaylarının Buldukları Programa Göre Çevreye Tutum Puanlarına İlişkin Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyans Kaynağı	K.T	S.D	K.O	F-değeri	p
Gruplar arası	302,95	3	100,984	1,084	,356*
Grup İçi	26649,46	286	93,180		
Toplam	26952,41	289			

* $p>0.05$

Tablo-3 incelendiğinde öğretmen adaylarının buldukları programlara göre çevreye yönelik tutum puanları arasında $p>0,05$ olduğu için anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo-4. Mezun Oldukları Lise Türüne Göre Çevreye Yönelik Tutum Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Lise türü	N	Ortalama	S.Sapma
Anadolu Lisesi	39	69,33	8,28
Süper Lise	18	74,83	7,21
Düz Lise	223	69,23	9,83
Diğer Lise	10	66,90	12,41
Toplam	290	69,51	9,65

Tablo-4’de göre aritmetik ortalama değerleri incelendiğinde, öğretmen adaylarının çevreye yönelik ortalama tutum puanlarının Süper lise mezunu öğretmen adaylarının en yüksek, Anadolu ve Düz lise mezunu öğretmen adaylarının hemen hemen aynı, diğer lise mezunu öğretmen adaylarını ise düşük olduğu tespit edilmiştir.

Tablo-5. Öğretmen Adaylarının Mezun Oldukları Liseye Göre Çevreye Tutum Puanlarına İlişkin Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyans Kaynağı	K.T	S.D	K.O	F-değeri	p
Gruplar arası	595,99	3	198,64	2,156	,093
Grup İçi	26356,47	286	92,15		
Toplam	26952,414	289			

* $p>0.05$

Tablo-5 incelendiğinde öğretmen adaylarının mezun oldukları lise türlerine göre çevreye yönelik ortalama tutum puanları arasında $p>0,05$ olduğu için anlamlı fark olmadığı görülmektedir.

Tablo-6. Lise veya Üniversitede Çevre Dersi Alıp/Almama Durumlarına Göre Öğrencilerin Teknoloji Tutum Puanlarının Karşılaştırılması

Lisede çevre dersi aldınız mı?	N	Ortalama	S.Sapma	t-değeri	p
Evet	262	69,65	9,64	,559	,577*
Hayır	23	68,47	10,28		
Üniversitede çevre dersi aldınız mı?	N	Ortalama	S.Sapma	t-değeri	p
Evet	198	70,17	9,26	1,91	0,56*
Hayır	85	67,77	10,49		

* $p>0.05$

İlköğretim Fen Bilgisi, Matematik, Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenliği programlarında okuyan öğretmen adaylarının lise de ve üniversite de çevre dersi alma/almama durumlarına göre çevre tutum puanları değerlendirilmiş elde edilen bulgular tablo-6’de verilmiştir. Buna göre lise ve üniversitede çevre dersi alan öğretmen adaylarının almayanlara göre aritmetik ortalama puanlarının daha yüksek olduğu fakat $p>0.05$ olduğu için bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır.

Tablo-7 incelendiğinde, öğretmen adaylarının buldukları programlara bağlı olarak çevreye yönelik tutumlarına göre bazı farklılık gösterdiği görülmektedir.

Buna göre İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliğinde bulunan öğretmen adaylarının “Her geçen gün çevre kirliliği artmaktadır ($\bar{X}=4,63$)”, “Ozon tabakasının delinmesi bütün insanlığı tehdit etmekte ($\bar{X}=4,57$)”, “Gecekondulaşma bir çevre sorunudur ($\bar{X}=4,12$)” ve “Her insan hayatında en az bir kere fidan ekmeli ($\bar{X}=4,70$)” ifadelerine İlköğretim Matematik, Fen Bilgisi ve Sınıf öğretmenliği programında bulunan öğretmen adaylarından daha yüksek olduğu görülmüştür.

İlköğretim Fen Bilgisi programındaki öğretmen adayları ise “Çevre sorunlarına duyarlı olunması bir ülkenin kalkınmasını engellemez ($\bar{X}=4,23$)” şeklindeki ifadesi daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bunun karşın İlköğretim Matematik Öğretmenliği bölümü öğretmen adayları “Doğal gaz kullanımının hava kirliliği sorununu çözümüne katkısı olmaz ($\bar{X}=3,76$)” ifadesine verdikleri cevap İlköğretim Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenliği öğretmen adaylarından daha yüksek çıktığı belirlenmiştir.

Tablo-7. Anlamlı fark bulunan maddelere ilişkin betimsel istatistikler

Maddeler	Öğretmen Adayının Bölümü	N	$\bar{X}$	Std sapma
Çevre sorunlarına duyarlı olunması bir ülkenin kalkınmasını engellemez	Matematik Öğret.	40	3,65	1,64
	Fen Bilgisi Öğret.	89	4,23	1,26
	Sınıf Öğret.	36	3,64	1,63
	Sosyal Bil. Öğret.	122	4,02	1,46
	Toplam	290	3,98	1,46
Her geçen gün çevre kirliliği artmaktadır	Matematik Öğret.	40	4,57	,747
	Fen Bilgisi Öğret.	89	4,51	,659
	Sınıf Öğret.	36	4,41	,880
	Sosyal Bil. Öğret.	122	4,63	,750
	Toplam	290	4,56	,742
Her insan hayatında bir fidan dikmelidir	Matematik Öğret.	40	4,60	,59
	Fen Bilgisi Öğret.	89	4,69	,53
	Sınıf Öğret.	36	4,53	,94
	Sosyal Bil. Öğret.	122	4,70	,72
	Toplam	290	4,66	,68
Ozon tabakasındaki incelme bütün insanlığı tehdit etmektedir	Matematik Öğret.	40	4,25	1,14
	Fen Bilgisi Öğret.	89	4,37	1,00
	Sınıf Öğret.	36	4,30	1,21
	Sosyal Bil. Öğret.	122	4,57	,90
	Toplam	290	4,43	1,01
Gecekondulaşma bir çevre sorunudur	Matematik Öğret.	40	3,92	1,14
	Fen Bilgisi Öğret.	89	3,59	1,20
	Sınıf Öğret.	36	4,02	1,08
	Sosyal Bilgiler Öğret.	122	4,12	1,02
	Toplam	290	3,91	1,12
Doğal gaz kullanımının hava kirliliği sorununun çözümüne katkısı olmaz	Matematik Öğret.	39	3,76	1,13
	Fen Bilgisi Öğret.	88	3,42	1,21
	Sınıf Öğret.	38	3,13	1,41
	Sosyal Bilgiler Öğret.	121	3,38	1,24
	Toplam	286	3,41	1,25

İlköğretim Sınıf Öğretmenliği programında okuyan öğretmen adaylarının ise “Her geçen gün çevre kirliliği artmaktadır ($\bar{X}=4,41$)”, “Her insan hayatında en az bir kere fidan ekmeli ($\bar{X}=4,53$)” ve “Doğal gaz kullanımının hava kirliliği sorununu çözümüne katkısı olmaz ($\bar{X}=3,13$)” ifadeleri diğer programlarda bulunan öğretmen adaylarına göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Tablo-8. Anlamlı fark bulunan maddelere ilişkin betimse istatistikler

Maddeler	Öğretmen Adayının Bölümü	N	$\bar{X}$	Std sapma
Gazete, dergi, ve televizyonlarda çevre eğitimi ile ilgili programlara daha fazla yer verilmeli	Matematik Öğret	40	4,37	,774
	Fen Bilgisi Öğret.	89	4,53	,708
	Sınıf Öğretmenliği	36	4,15	1,13
	Sosyal Bil. Öğret.	122	4,38	1,10
	Toplam	290	4,40	,962
Okullarda daha fazla çevre eğitimi verilmeli	Matematik Öğret.	40	4,52	1,03
	Fen Bilgisi Öğret.	89	4,37	,896
	Sınıf Öğret.	36	4,28	1,19
	Sosyal Bil. Öğret.	122	4,66	,747
	Toplam	290	4,50	,911
Çevre sorunları ile ilgili daha fazla seminer ve toplantılar düzenlenmeli	Matematik Öğret.	39	4,56	,680
	Fen Bilgisi Öğret.	89	4,15	,975
	Sınıf Öğret.	39	4,12	1,10
	Sosyal Bil. Öğret.	121	4,42	,919
	Toplam	288	4,31	,945
Çevre eğitimi ile ilgili dernekleri kurulmalı	Matematik Öğret.	40	4,21	1,04
	Fen Bilgisi Öğret.	89	3,93	1,18
	Sınıf Öğret.	36	4,00	1,31
	Sosyal Bil. Öğret.	122	4,43	1,05
	Toplam	290	4,19	1,14
Çevre örgütlerine destek verilmeli	Matematik Öğret.	40	4,37	,867
	Fen Bilgisi Öğret.	89	4,43	,690
	Sınıf Öğret.	36	4,43	,911
	Sosyal Bil. Öğret.	122	4,63	,682
	Toplam	290	4,51	,749

Tablo-8 incelendiğinde programlara bağlı olarak öğretmen adaylarının çevre eğitimi ile ilgili ifadeleri verdikleri cevaplar farklılık göstermektedir. Buna göre; İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmen adayları “Okullarda daha fazla çevre eğitimi verilmeli ($\bar{X}=4,66$)”, “Çevre eğitimi ile ilgili dernekler kurulmalı ($\bar{X}=4,43$)”, “Çevre derneklerine destek verilmeli ($\bar{X}=4,63$)” ifadelerine verdikleri cevaplar diğer programlarda bulunan öğretmen adaylarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. İlköğretim Fen Bilgisi öğretmen adaylarının “Gazete, dergi ve televizyonlarda çevre eğitimi ile ilgili daha fazla yer verilmeli ($\bar{X}=4,53$)” Matematik programındaki öğretmen adaylarının ise “Çevre sorunları ile ilgili daha fazla seminer ve toplantılar düzenlenmeli ($\bar{X}=4,56$)” ifadesi diğer programlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

7. Tartışma ve Öneriler

Bu araştırma, Dicle Üniversitesi Siirt Eğitim Fakültesi İlköğretim Sınıf Öğretmenliği, Matematik Öğretmenliği, Fen Bilgisi Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği öğretmen adaylarının cinsiyet, program, mezun olunan lise türü ve lise ve üniversitede çevre dersi alma/almama durumlarına göre çevreye yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Öğretmen adaylarının cinsiyetlere göre çevreye yönelik tutumlarına bakıldığında kız öğretmen adaylarının ortalama tutum puanlarının erkek öğretmen adaylara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Özdemir (1988) tarafından yapılan benzer çalışmalarda kız ve erkek öğrencilerin çevre sorunlarına yönelik tutumlarında kız öğrencilerin erkeklere göre daha duyarlı olduğunu belirtilmiştir.

Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri programa göre yapılan çalışmada çevre tutumlarının hemen hemen aynı olduğu görülmektedir. Mezun oldukları lise türüne göre ise süper lise mezunu öğretmen adayları Anadolu Lisesi, Düz lise ve diğer lise mezunu öğretmen adaylarına göre çevreye yönelik ortalama puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yine lise ve üniversitede çevre dersi alan öğretmen adaylarının çevreye yönelik tutum puan ortalamaları almayanlara göre daha yüksek çıkmıştır.

Yapılan çalışmada öğretmen adaylarının cinsiyet, buldukları program, lise türü ve lise ve üniversitede çevre dersini alıp almama durumları arasında $p > 0,05$ olduğundan anlamlı bir farkın olmadığı tespit edilmiştir. Fakat İlköğretim Sosyal Bilgiler programı öğretmen adaylarının çevre ve çevre eğitimine yönelik ifadelerine verdikleri cevaplarda İlköğretim Fen Bilgisi, Matematik ve Sınıf öğretmen adaylarından daha yüksek olduğu, İlköğretim Sınıf öğretmenliği programındaki öğretmen adaylarının ise genelde düşük olduğu tespit edilmiştir.

Çevresel tutum ve davranışlar, ekolojik bilgi, çevre bilinci, eğitim ve kültür seviyesi, yaşam ortamı, meslek, gelir ve maddi durum, cinsiyet ve yaşa bağlı olarak çeşitli faktörler tarafından etkilenmektedir.

Bireylerin çevre tutum ve davranışlarının şekillendirilmesinde, okul ve öğretmenlerin etkisi yadsınmaz. Öğrencileri ezbercilikten ve bilgi hamallığından kurtaran, bilimsel düşünme yeteneği kazandıran, üretken, araştırmacı, tepkisini gösterebilen, sorgulayan bireyler ancak pedagojik yeterliliği yüksek çevre konuları hakkında bilgili, ekolojik sorunlar hakkında duyarlı ve bilinçli öğretmenlerle olmaktadır. Öğretmen bilgi aktarıcı değil, dağınık ve karmaşık bilgileri kendi süzgecinden geçirerek öğrencilerin seviyesine indirgemeli, karmaşık bilgileri basitleştirmeli, çocuklarla içten ve yakın ilişkiler kurarak onlara ders içi ve ders dışında rehber olmalıdır. Çevre sorunlarından uzak, ekolojik bilgi ve kültürü yetersiz, derin birikim ve bilgiye sahip olmayan, engin tecrübe ve becerilerle donatılmamış, davranışları ile çocuklara örnek olamayan öğretmenler çevre eğitiminde hedeflenen başarıya ulaşmaları güç olacaktır (Atasoy, 2005).

Bu açıdan bakıldığında olumlu davranışlar sergileyebilen, yaratıcı düşünebilen, orijinal fikirler geliştirebilen, kendi fikirlerini savunabilen,

problemler karşısında çözüm üretebilen, yaşadıkları çevreye karşı duyarlı olabilen, aldıkları sorumlulukları yerine getirebilen öğrencilerin yetiştirilmesinde öğretmenlerin rolü çok büyüktür.

Sonuç olarak; lisans eğitiminde öğretmen adayların öğretmen olduklarında çevre eğitimi konusunda kendilerini yeterli hissedebilmeleri ve etkin çevre eğitimi verebilmeleri için uygulamalı veya aktif katılımlı çevre eğitimi etkinlikleri yapılmalıdır.

8. Kaynaklar

- Akarsu, B. (1995). İnsan ve Çevre. Cogito-Kirlenen Çağ. *Düşünce Dergisi* sayı:2 İstanbul.
- Atasoy, E. (2005). "Çevre için Eğitim: İlköğretim Öğrencilerinin Çevre Tutum ve Çevre Bilgisi Üzerine Bir Çalışma". Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Bölümü (Doktora Tezi). Bursa.
- Altın, M. (2001). "Biyoloji Öğretmen Adaylarında Çevre Eğitimi". Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi Ankara.
- Ayhan, F.N. (1999). "İlköğretim İlk Üç Sınıfındaki Öğrencilerin Yakın Çevre Bilincini Etkileyen Etmenler". Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Başal, H.A. (2005). *Çocuklarda Çevre Bilinci ve Duyarlılığının Geliştirilmesi*. I.Ulusal Erciyes Sempozyumu, 23-25 Ekim 2003, Kayseri.
- Doğan, M. (1998). Stockholm Konferansından Günümüze Türkiye'de Eğitim. T.C.Çevre Bakanlığı *Çevre ve Eğitim Dergisi* 40, 28-33.
- Doğan, M., Akaydın, G. (2000). *Ulusal Gündem 21: Türkiye'de Fen Eğitimi Programı ve Çevre Eğitimi*. Hacettepe Üniversitesi IV. Fen Bilimleri Eğitim Kongresi. Ankara.
- Erer, S. (1992). *Coğrafi Ekolojide Çevre Sorunları Bozulma Aşamaları ve Önlemler*. İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1992.
- Erten, S. (2003). 5. Sınıf Öğrencilerinde "Çöplerin Azaltılması" Bilincinin Kazandırılmasına Yönelik Bir Öğretim Modeli. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı:25. Ankara.
- Erten, S. (2005). Okul Önce Öğretmen Adaylarında Çevre Dostu Davranışların Araştırılması. Hacettepe Üniversitesi *Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı:28. 91-100. Ankara.
- Ertürk, H. (1996). *Çevre Bilimlerine Giriş*. Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları, No:10 Bursa.
- Haktanır, G., Çabuk, B. (2000). *Okul Öncesi Dönemde Çocukların Çevre Algısı*. Hacettepe Üniversitesi IV. Fen Bilimleri Eğitim Kongresi. Ankara.
- Mert, M. (2006). "Lise Öğrencilerinin Çevre Eğitimi Katı Atıklar konusundaki Bilinç Düzeylerinin Saptanması". Hacettepe Üniversitesi Orta Öğretim Fen ve Matematik Anabilim dalı (Yüksek Lisans Tezi) Ankara
- Özdemir, Ş. (1988). *Türkiye'de Toplumsal Değişim ve Çevre Sorunlarına Duyarlılık*. Palme Yayınları. Ankara.
- Sakallı, N. (2001). *Sosyal Etkiler: Kim Kimi Nasıl Etkiler?*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara
- Tont, S.A. (2001). *Sulak Bir Gezegendeki Öyküler*. TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları 44, Ankara.
- Türkiye Çevre Vakfı Yayını. (1993). *Çevre Eğitimi*. Ankara.
- Türküm, S. (2006). *Çağdaş Toplumlarda Çevre Sorunları ve Çevre Bilinci*. <http://www.aof.edu.tr/kitap/IOLTP/1268/ unite 10.pdf>
- Yılmaz, A., Morgil, İ., Aktuğ, P., Göbekli, İ. (2002). Ortaöğretim ve Yüksek Öğretim Öğrencilerinin Çevre, Çevre Kavramları ve Sorunları Konusundaki Bilgileri ve Önerileri. Hacettepe Üniversitesi *Eğitim Fakültesi Dergisi*. (22), 156-162. Ankara.
- Yücel, E. (2006). *Canlılar ve Çevre*. <http://www.aof.edu.tr/kitap/ IOLTP/2281/ unite 05.pdf>